

Senere pensionering og færre garantier skal ruste samfundet til øget levetid

Eksperty, pensionselskaber og lovgivere arbejder løbende på at forudse danskerne gennemsnitlige levetid. Men på trods af gode modeller og faglighed så lever danskerne længere end nogen har kunnet forudse. En nystartet folkepensionist kunne således sidste år forvente at tilbringe cirka 30 pct. længere tid på folkepension end den pensionist, der gik på pension i 2000. Derfor har en række ændringer i især pensioner og pensionsalder de seneste 10 år været med til at ruste det danske samfund til de udfordringer, som øget levetid medfører på mange fronter.

I 2000 kunne en dansker på 67 år, som var den daværende folkepensionsalder, forvente at leve gennemsnitligt 15,1 år som folkepensionist. En 65-årig folkepensionist kunne sidste år starte sin pensionstilværelse med udsigt til at leve 19,2 år som folkepensionist. Den stigning betyder, at den nybagte folkepensionist sidste år kunne se frem til at modtage folkepension 4,1 år længere end folkepensionisten i 2000.

De mange ekstra år på pension har skullet håndteres af pensionsopsparerne, pensionselskaberne og staten.

Blandt pensionsopsparerne i dag har de færreste kunnet forudse, at de relativt set

Tabel 1 - Restlevetiden for mænd og kvinder ved folkepensionsalderen i 2000, 2017, 2030 og 2059

	Folkepensionsalder og år			
	67 år	65 år	68 år	73 år
	2000	2017	2030	2059
Restlevetid - Mænd	13,4	17,9	17,1	15,8
Restlevetid - Kvinder	16,6	20,6	19,9	18,7
Restlevetid - forventet antal år på folkepension	15,1	19,2	18,5	17,3

Note: Folkepensionsalderen er for 2000 og 2017 de historiske folkepensionsalder. I 2015 vedtog Folketinget at hæve folkepensionsalderen til 68 år i 2030, og for 2059 er det den forventede folkepensionsalder. De historiske restlevetider ved folkepensionsalderen stammer fra statistikbanken. Restlevetiden i fremtiden stammer fra ATP's interne levetidsmodel SAINT. Kilde: SAINT modellen 2017, Danmarks Statistik tabel HISB9, BEF1 og FRDK117 og egne beregninger.

ville få flere år på pension end deres forældre og bedsteforældres generation. De har med andre ord formentlig ikke selv sparet tilsvarende ekstra op, så de kan bevare deres forbrug på samme niveau i disse ekstra år. Indførelsen af de nye arbejdsmarkedspensioner i 1987 med fælleserklæringen har dog hjulpet pensionsopsparerne ift. denne udfordring.

Pensionselskaberne og staten har derimod gennemført en række tilpasninger.

Mindre garanti og nye levetidsprognoser i pensionselskaberne

Lavere renteniveauer og øget levetid har igennem nullerne sat pensioner med garantier under pres, fordi kravene til størrelsen af hensættelserne bliver større for at sikre, at selskaberne kan opfylde de lovede garantier. Det betyder, at pensionselskabernes investeringsmuligheder bliver begrænset til investeringer med lavere risiko og dermed lavere forventet afkast. Den lavere risiko letter presset på

solvansen, men giver samtidigt ikke et særligt stort afkast til pensionsopsparerne, og dermed har det betydning for den endelige pension.

Presset på garantierne har Finanstilsynet illustreret ved følgende beregning: ”Fra 2003 til 2015 er nutidsværdien af at betale 1 kr. årligt fra det 65. år til det forventede dødstidspunkt steget fra knap 8 kr. til knap 13 kr.”

For at tage hånd om disse udfordringer har pensionselskaberne de senere år udviklet pensionsprodukter med mindre eller ingen garanti. Det har betydet, at garanterede pensioner, hvor selskaberne garanterer en årlig pension og dermed bærer risikoen for tab på de finansielle markeder, eller for, at kunderne lever længere, viger til fordel for ugaranterede pensioner, hvor kunderne selv bærer risikoen. Disse nye pensionsprodukter kaldes ofte for markedsrenteprodukter. Andelen af hensættelser til markedsrenteprodukter i forhold til de samlede hensættelser er ifølge Finanstilsynet vokset fra ca. 4 pct. i 2003 til ca. 40 pct. i 2016.

Grundet ATP's rolle som en del af grundpensionen har ATP fastholdt garantierne, men i 2008 blev der gennemført en justering, så garantien baseres på det investeringsafkast, selskabet kan opnå i markedet på et givet tidspunkt. Går det godt, så garanterer selskabet lidt mere, og går det ikke så godt, garanterer selskabet lidt mindre. På den måde deler ATP og pensionsopspareren i højere grad risikoen.

Den øgede levetid har også betydet, at mange pensionselskaber og staten har måttet udvikle deres modeller til bedre at forudsige danskernes levetidsforbedringer. Om det arbejde siger underdirektør for Quantitative Research i ATP, Søren Jærner:

”Danmark har, ligesom de fleste andre vestlige lande, oplevet store stigninger i levetiden i de sidste 50 år. Stigningen

har dog varieret meget over tid. For eksempel var der en periode fra omkring 1980-1995, hvor levetiden var næsten uændret i Danmark, mens den fortsatte med at stige i vores nabolande. Disse udsving gør det til en vanskelig opgave at forudsige levetiden ud fra nationale data. Og da ATP har brug for levetidsprognoser, der rækker 80 år ud i tiden, er det særlig vigtigt, at levetidsmodellen kan forudsige udviklingen i levetiden nogenlunde korrekt.

Derfor har vi i ATP udviklet levetidsmodellen SAINT, som gør brug af internationale data, der er med til at sikre en robust langsigtsprognose, som ikke afhænger af udsving i de enkelte lande. Den internationale trend kombineres med udviklingen i Danmark, og hermed opnås en stabil prognose, der både tager højde for den observerede udvikling i Danmark og de internationale erfaringer.”

Ændringer af efterløn og pensionsalder

For staten er længere levetid en udfordring, fordi de offentlige pensioner finansieres over de løbende skatteindtægter, og når der skal udbetales pensioner i flere år, stiger statens udgifter. For at imødegå dette har Folketinget gennemført to store ændringer, der påvirker, hvor mange år danskerne er på pension. Først ved at forkorte efterlønsperioden og efterfølgende at hæve efterlønsalder og folkepensionsalder, så de fra 2023 er henholdsvis 64 år og 67 år. Desuden har Folketinget bundet folkepensionsalderen til udviklingen i levetiden. Det sker på en måde, som betyder, at Folketinget hvert 5 år tager stilling til, om folkepensionsalderen skal opjusteres 15 år ude i fremtiden – og maksimalt opjusteres med 1 år. Denne justeringsmekanisme blev første gang taget i brug i 2015, hvor folkepensionsalderen blev hævet fra 67 år til 68 år med virkning fra 2030.

Samlet set betyder pensionselskabernes og statens ændringer kort sagt, at pensionsopsparerne i fremtiden selv kommer til at bære en større del af ud-

Sådan har vi regnet

Data om middellevetider er fra Danmarks Statistikbank tabel HISB 9. Den forventede middellevetid er baseret på det aktuelle dødelighedsmønster og afviger derfor fra en middellevetid opgjort for en kohorte.

SAINT er ATP's interne levetidsmodel.

giften forbundet med, at de lever længere. De skal acceptere en lavere pension, hvis deres pensioner skal udbetales over flere år, og de skal arbejde længere.

Levetidsmodeller forudsiger flere år på arbejdsmarkedet

Forudsigelserne om udviklingen i danskernes levetid viser, at folkepensionsalderen i 2060 forventes at være på 73 år – 8 år senere end i 2017. På det tidspunkt forventes en pensionist i gennemsnit at være på folkepension i 17,3 år. Mange af pensionisterne i 2060 vil dog være trådt ind på arbejdsmarkedet senere end i 2017 på grund af længere uddannelse, hvis ambitionerne holder, om at andelen af en ungdomsårgang med en videregående uddannelse løftes til 60 pct. fra det nuværende niveau på 50 pct.

I et nyt forskningsprojekt fra PFA forudsiger man desuden et behov for livslang læring i takt med, at verden forandrer sig hurtigere og hurtigere, og vi skal tilbringe flere år på arbejdsmarkedet. Om det skriver forskningsprojektet:

”Det skaber et behov for et kontinuerligt kompetenceløft af hele arbejdsstyrken, gentænkning af uddannelse og livslang læring samt et behov for et mere fleksibelt arbejdsliv”. Det trækker også i retning af, at man bruger flere år af voksenlivet på at uddanne sig i fremtiden.

Stigningen i levealderen betyder ikke, at kommende pensionister kan trække sig tilsvarende senere tilbage. Faktisk kan ►

de forvente at trække sig endnu senere tilbage i 2060 end i 2017, sådan at pensionisterne i gennemsnit kan forvente at være cirka 2 år mindre på folkepension i 2060. I 2030 vil man skulle arbejde, til man er 3 år ældre end i dag, og tiden på folkepension vil forventeligt være omkring trekvart år kortere end i dag.

Forudsigelserne med hensyn til antal år som folkepensionist undervurderer angiveligt, hvor meget senere mange i realiteten vil kunne trække sig tilbage på pension. Det skyldes, at mange af de personer, der i dag er på pension, har benyttet sig af efterlønsordningen, inden de gik på folkepension. I dag kan 59 pct. af de 55-59-årige dagpengeforsikrede benytte sig af efterlønsordningen, inden de går på pension. Den mulighed for tidlig tilbagetrækning vurderes

blot 10-15 pct. af de dagpengeforsikrede at have i fremtiden. Desuden reduceres efterlønsordningen i disse år fra 5 til 3 år, så samlet set vil flere forventes at gå senere på pension i fremtiden.

Om det, at vi i fremtiden skal arbejde længere, når vi lever længere, siger Kaare Christensen, dr.med., Ph.d., fra Dansk center for Aldringsforskning:

”I fremtiden kan vi forvente at ankomme til seniortiden med bedre fysiske og kognitive funktioner end i dag – det gælder især i forhold til de kognitive funktioner. Overordnet set betyder det, at de fleste i fremtiden vil kunne arbejde længere, når de lever længere, men også at personer, der arbejder i jobs, der i højere grad baserer sig på erfaring og viden (viden som er forholdsvis stabil), vil

have lettere ved at arbejde frem til en højere pensionsalder. Det gælder for eksempel inden for administration og andre mere videnstunge områder. Derimod vil der være grupper, som i dag allerede er præget af nedslidning, når de når pensionsalderen – for eksempel i bygge- og rengøringsbranchen – som vil have meget svært ved at arbejde frem til en højere pensionsalder ude i fremtiden, hvis ikke vi ændrer på arbejdsvilkårene.”

Kilder:

Finanstilsynet februar 2017. Pension når garantierne forsvinder. Hvad er implikationerne for produkttegenskaber og forbrugerbeskyttelse?

PFA oktober 2017. Det gode liv i den 3. alder. Danmark frem mod 2040. Scenarierapport fra tænketankens arbejde.